



# DiSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

Şubat 2017

## BAŞKANLIK İŞÇİYE ZARARLIDIR! Başkanlık ve Parlamenter Rejimlerde İşçi Hakları ve İnsani Gelişme Raporu

### ÖZET

- Başkanlık rejimine sahip ülkelerde temel işçi hakları ve sendikal haklar daha yoğun biçimde ihlal ediliyor.
- Sendikal hakların en güvencede olduğu ülkelerin yüzde 84'ü parlamenter rejime sahip ülkeler.
- Sendikal hakların en ağır biçimde ihlal edildiği ülkelerin yüzde 71'i başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip.
- Başkanlık rejiminde sendikalaşma ve toplu sözleşme kapsamı parlamenter rejime göre çok daha düşüktür.
- Parlamenter rejimlerde ortalama sendikalaşma oranı yüzde 29 iken, başkanlık rejimlerinde yüzde 12 düzeyinde.
- Parlamenter rejimlerde toplu sözleşme kapsamı yüzde 48 iken, başkanlık rejimlerinde yüzde 27'dir
- Başkanlık rejiminde işçiler daha uzun çalışıyor ve "iş kazaları" sonucu daha çok ölüyor.
- Başkanlık rejimlerinde ortalama çalışma süresi 42,5 saat iken, parlamenter rejimlerde 37,6 saattir.
- Başkanlık rejimlerinde ölümlü iş kazası oranları parlamenter rejimlerin iki katından fazladır.

- Başkanlık rejimlerinde 100 bin işçide ölümlü iş kazası oranı 5,2 iken, parlamentere rejimlerde bu oran 2,4'e düşüyor.
- Başkanlık rejimlerinin insani gelişme karnesi zayıf. Çok yüksek insani gelişme grubundaki ülkelerin yüzde 82'si parlamenter rejime sahip.
- Düşük insani gelişme grubundaki ülkelerin yüzde 88'inde başkanlık ve yarı başkanlık rejimi var
- Başkanlık rejimlerinde ortalama ömür daha kısa. Parlamenter rejimlerde doğuştan ortalama ömür beklentisi 76 iken, başkanlık rejimlerinde 67'dir
- Başkanlık rejimleri gelir dağılımı açısından daha eşitsizdir: Başkanlık rejimlerinde en yoksul yüzde 20 ile en zengin yüzde 20 arasındaki fark 10 kat iken, parlamenter rejimlerde bu fark 6,7 kate düşüyor.
- Başkanlık rejimleri toplumsal cinsiyet açısından da daha eşitsizdir. Başkanlık rejimlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi iki kat daha yüksek

## GİRİŞ

Bu rapor ülkelerin siyasal rejimlerine göre temel işçi haklarını ve insani gelişme durumunu incelemektedir. Raporun amacı başkanlık ve parlamenter rejimlerde işçi haklarını ve insani gelişme durumunu karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Raporda dünyadaki pek çok başkanlık ve parlamenter rejimlere sahip ülke karşılaştırılmaktadır.

Ülkemizin yüz elli yıla yaklaşan parlamenter geleneğine ve uygulamasına son verilmek isteniyor. Meclis'in işlevsiz olacağı, kuvvetler birliğine dayalı bir tek adam rejimi ile yüz yüzeyiz. Ülkemizde başkanlık rejiminin önümüzdeki günlerde referanduma sunulacak olması nedeniyle dünya örneklerini incelemek önem taşıyor. Dünyada uygulanan başkanlık rejimleri nasıl sonuçlar doğurdu? Bu rejimlerde işçi haklarının, sendikal hakların durumu nedir? Başkanlık rejimi mi yoksa parlamenter rejim mi işçi hakları ve sendikal haklar açısından daha yararlıdır? Rapor bu sorulara yanıt aranmaktadır.

Raporda farklı kategorilere göre başkanlık rejimi ve parlamenter rejim karşılaştırılmaktadır. Sendikal hakların korunma düzeyi, sendikalaşma, toplu pazarlık, çalışma süreleri, iş kazaları, gelir eşitsizliği, insani gelişme ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi konularda farklı siyasal rejimler karşılaştırılmaktadır.

**Araştırma bulguları ele alınan bütün kategorilerde parlamenter rejimin başkanlık rejiminden üstün olduğunu göstermektedir.** İşçi hakları ve sendikal haklar parlamenter rejimlerde daha çok korunmakta, başkanlık rejimlerinde daha çok ihlal edilmektedir. Sendikalaşma ve toplu pazarlık düzeyi parlamenter rejimlerde daha yüksek başkanlık rejimlerinde daha düşüktür. Çalışma süreleri parlamenter

rejimlerde daha kısıdır. Ölümlü iş kazaları başkanlık rejiminde parlamenter rejimlerin iki katıdır. İnsani gelişme düzeyi parlamenter rejimlerde daha yüksektir.

Parlamenter rejimlerde demokratik katılım kanallarının çok daha fazla olması, işçilerin ve sendikaların seslerini duyurma imkanlarının daha fazla olması nedeniyle parlamenter rejimlerde işçi hakları ve sendikal haklar daha gelişkindir.

## RAPORUN YÖNTEMİ

Raporda siyasal rejimler başkanlık rejimi, yarı başkanlık rejimi ve parlamenter rejim olarak üçe ayrılmıştır. Mutlak monarşiler ve teokratik rejimler ile tek parti iktidarına dayalı siyasal rejimler raporun kapsamı dışında bırakılmıştır. Anayasal monarşiler (sembolik monarşinin olduğu parlamenter rejim) parlamenter rejim olarak tasnif edilmiştir. Siyasal rejimlere göre ülkeler listesi raporun ekinde yer almaktadır.

Raporda başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter rejimlerde işçi hakları ve insani gelişme açısından eğilimler ortaya konmaktadır. Hangi siyasal rejimin işçi hakları ve insani gelişme açısından daha üstün olduğu karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Raporda kullanılan veriler çeşitli kaynaklardan sağlanmıştır. Bunlar ITUC (Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu) Küresel Sendikal Hak İhlalleri Raporu 2016, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) İstatistiki Veri Tabanları ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Endeksi 2015'tir.

**ITUC Küresel Sendikal Hak İhlalleri Raporu:** ITUC beş kıtada 162 ülkede 180 milyon işçiyi temsil eden küresel bir sendikal örgüttür. Konfederasyona bağlı 333 sendikal örgüt bulunmaktadır. ITUC sendikal haklara yönelik ihlalleri düzenli olarak tespit etmekte ve bu ihlallere karşı mücadele araçları geliştirmektedir. *ITUC Sendikal Hak İhlalleri Raporunda* ülkeler beş grupta ele alınmaktadır:

*1 Grubu: Sendikal hak ihlallerinin az olduğu ülkeler*

*2 Grubu: Tekrar eden sendikal hak ihlallerinin olduğu ülkeler*

*3 Grubu: Düzenli hak ihlallerinin yaşandığı ülkeler*

*4 Grubu: Hak ihlallerinin sistematik olduğu ülkeler*

*5 Grubu: Sendikal hakların güvende olmadığı ülkeler*

*5+ Grubu: Hukuk devletin çökmesi nedeniyle sendikal hakların güvende olmadığı ülkeler.*

Raporda ITUC verileri ülkelerin siyasal rejimlerine göre yeniden tasnif edilmiştir.

**ILO İstatistiki Veri Tabanı:** Uluslararası Çalışma Örgütü, çalışma hakları ve işgücü piyasaları konusunda uluslararası karşılaştırılabilir veriler sunmaktadır. ILO İstatistiki Veri Tabanında sendikalaşma oranlarından, çalışma sürelerine, iş kazalarından iş gücüne katılma oranlarına kadar karşılaştırmalı veriler bulunmaktadır. Raporumuzda yer alan verilerin önemli bir bölümü ILO istatistik veri tabanından alınmıştır. Ancak bazı konularda her ülkeden veri sağlanması veya seri oluşturacak şekilde düzenli veri sağlanması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle çalışmada veri sağlanabilen ülkeler esas alınmıştır.

**İnsani Gelişme Endeksi (HDI): İnsani Gelişme Endeksi** (Human Development Index-HDI), ülkelerin insani gelişme düzeylerini ölçmeyi hedefleyen bir göstergedir. Ülkelerdeki ortalama ömür beklentisi, okur yazarlık oranı, eğitim ve yaşam kalitesi, eşitsizlik gibi değişkenleri esas alan bir ölçümdür. İnsani gelişme endeksi ülkelerin insani gelişiminde ortalama başarının özet ölçüsüdür. Bu ölçüler; uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili ve iyi bir yaşam standardına sahip olmadır. Araştırma sonucunda ülkeler çok yüksek insani gelişme, yüksek insani gelişme, ortalama insani gelişme ve düşük insani gelişme kategorilerinin birinde yer alır. Endeks 1993 yılından bu yana **Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)** tarafından hazırlanmaktadır. Araştırmada genel insani gelişme endeksi yanında ortalama ömür beklentisi, gelir eşitsizliği endeksi ve toplumsal cinsiyet endekslerine de yer verilmiştir.

**Gini Katsayısı:** Gini katsayısı gelir eşitsizliğini ölçmekte kullanılan bir yöntemdir. Gini katsayısı 1 ile 0 arasında değerler almaktadır. Endeks 0'a yaklaştıkça eşitsizlik azalmakta, 1'e doğru yaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır. Endeksin 0 olması gelirin tam olarak eşit dağıtıldığı, endeksin 1 olması 1 kişinin bütün gelire el koyması anlamına gelmektedir. 0 ve 1 değerleri teorik değerler olup Gini katsayısı 0,2 ile 0,6'lı değerler almaktadır.

## BAŞKANLIKTA SENDİKAL HAKLAR DAHA ÇOK İHLAL EDİLİYOR

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) her yıl *Küresel Sendikal Hak İhlalleri Raporu* yayınlamaktadır. 2016 yılında 141 ülkede sendikal hak ihlallerinin durumunu ele alan rapor ülkeleri yukarıda ayrıntıları belirtilen 6 gruba ayırmaktadır.

ITUC raporunda yer alan verileri ülkelerin rejimlerine göre yeniden değerlendirdik. Başkanlık, parlamenter ve yarı başkanlık rejimlerine göre oldukça çarpıcı sonuçlar ortaya çıktı.

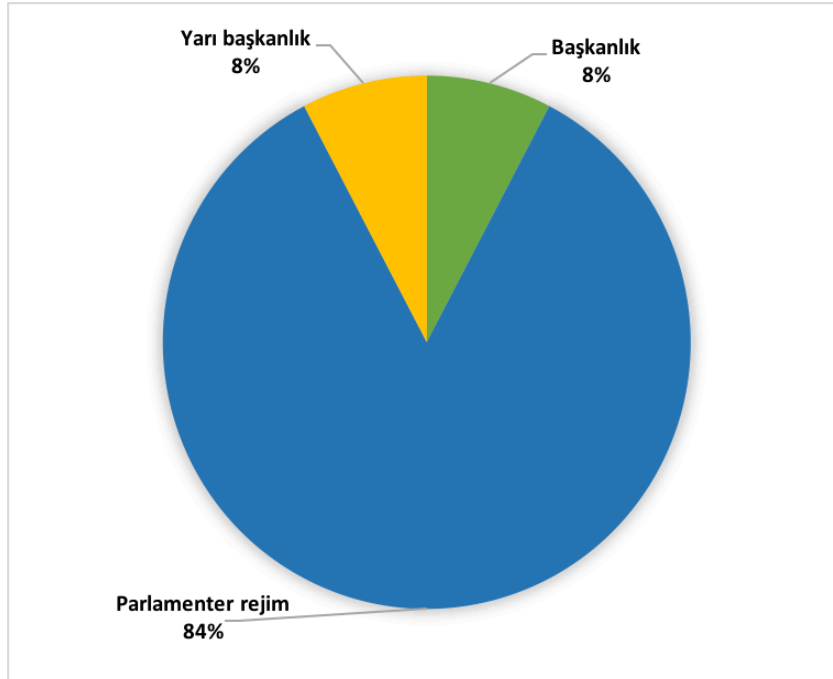
ITUC raporuna göre sendikal hakların en az ihlal edildiği 1. Grupta yer alan 13 ülkenin 11'inde parlamenter rejim, diğer iki ülkenin birinde başkanlık ve birinde de yarı başkanlık rejimi uygulanıyor (Tablo 1).

**Tablo 1: Sendikal Hakların En Çok Korunduğu/En Az İhlal Edildiği Ülkeler**

Ülke	Siyasal Rejim
Almanya	Parlamente
Avusturya	Parlamente
Danimarka	Parlamente
Estonya	Parlamente
Finlandiya	Parlamente
Hollanda	Parlamente
İsveç	Parlamente
İtalya	Parlamente
İzlanda	Parlamente
Norveç	Parlamente
Slovakya	Parlamente
Uruguay	Başkanlık
Fransa	Yarı başkanlık

Kaynak: ITUC 2016'dan yararlanarak hazırlanmıştır

Sendikal hakların en çok korunduğu 11 parlamente rejim dışındaki iki ülke Fransa ile Uruguay'dır. Sendikal hakların en çok korunduğu ülkelerin yüzde 84'ü parlamente rejim ile yönetiliyor. Yarı başkanlık ve başkanlık rejimleri ise sendikal hakların güvence altında olduğu 1'nolu ülkeler grubunda sadece yüzde 8'er paya sahip (Grafik 1).

**Grafik 1: Sendikal Hakların En Çok Korunduğu/En az İhlal Edildiği Ülkeler**

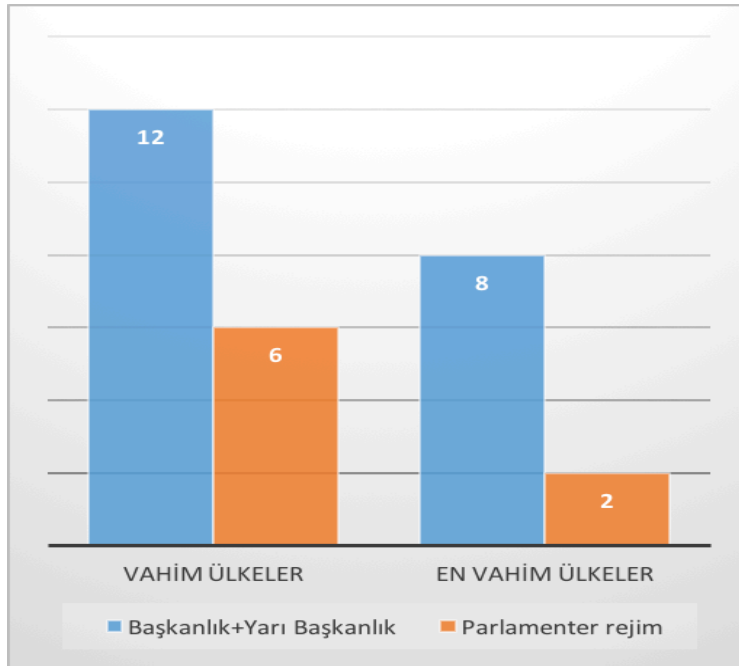
Kaynak: ITUC 2016'dan yararlanarak hazırlanmıştır

Sendikal hakların en ağır biçimde ihlal edildiği ve güvencelerin olmadığı ülkeler iki gruba ayrılmaktadır 5 grubu ülkeler sendikal hakların güvence altında olmadığı ülkelerdir, 5+ grubu ise hukuk devletinin yokluğu/ortadan kaldırılması nedeniyle sendikal hakların güvence altında olmadığı ülkelerdir.

Sendikal hakların en ağır ihlallerle yüz yüze olduğu 5+ grubundaki 10 ülkenin sekizi başkanlık rejimi ile yönetilmektedir. En ağır hak ihlallerin yaşandığı on ülkenin sadece ikisi ülke parlamenter rejime sahiptir (Irak ve Somali). Başkanlık rejimi ile yönetilen en ağır hak ihlallerinin yaşandığı ülkeler şunlardır: Burundi, Eritre, Güney Kore, Kuzey Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan ve Suriye.

Sendikal hakların en ağır biçimde ihlal edildiği 5 ve 5+ grubu ülkelerin ezici çoğunluğunu başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip ülkeler oluşturuyor. Sendikal hakların yoğun biçimde ihlal edildiği 18 vahim ülkenin (5 grubu) 12'si başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip. Sendikal hakların en vahim durumda olduğu 5+ grubuna dahil 10 ülkenin 8'inde başkanlık ve yarı başkanlık rejimi var (Grafik 2).

**Grafik 2: Siyasal Rejimler ve Yoğun Sendikal Hak İhlalleri (5 ve 5+ Grubu Ülkeler)**

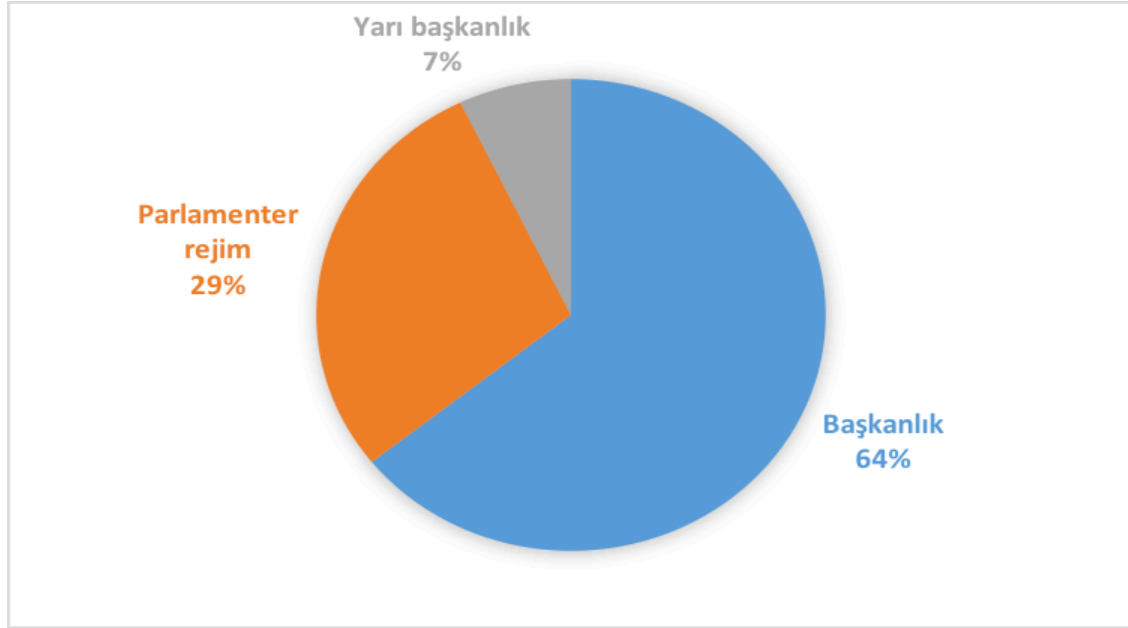


*Kaynak: ITUC 2016'dan Yararlanarak Hazırlanmıştır*

Başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip ülkeler sendikal hakların en ağır biçimde ihlal edildiği ülkelerin yüzde 71'ini kapsıyor. Parlamenter rejime sahip ülkeler ise sendikal hak ihlallerinin ağır biçimde yaşandığı ülkelerin yüzde 29'unu oluşturuyor (Grafik 3).

Sendikal hakların güvence altında olduğu ülkelerin ezici çoğunluğu parlamenter rejime sahip ülkeler iken, sendikal hakların yoğun biçimde ihlal edilen ülkelerin çoğunluğunu ise başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip ülkeler oluşturuyor. Dolayısıyla sendikal hakların güvencede olduğu ülkeler arasında başkanlık rejimleri istisna iken, hak ihlallerinin en yoğun olduğu ülkelerin çoğunluğu başkanlık rejimine sahip ülkelerdir.

**Grafik 3: Siyasal Rejime Göre Ağır Sendikal Hak İhlalleri**



*Kaynak: ITUC 2016'dan Yararlanarak Hazırlanmıştır*

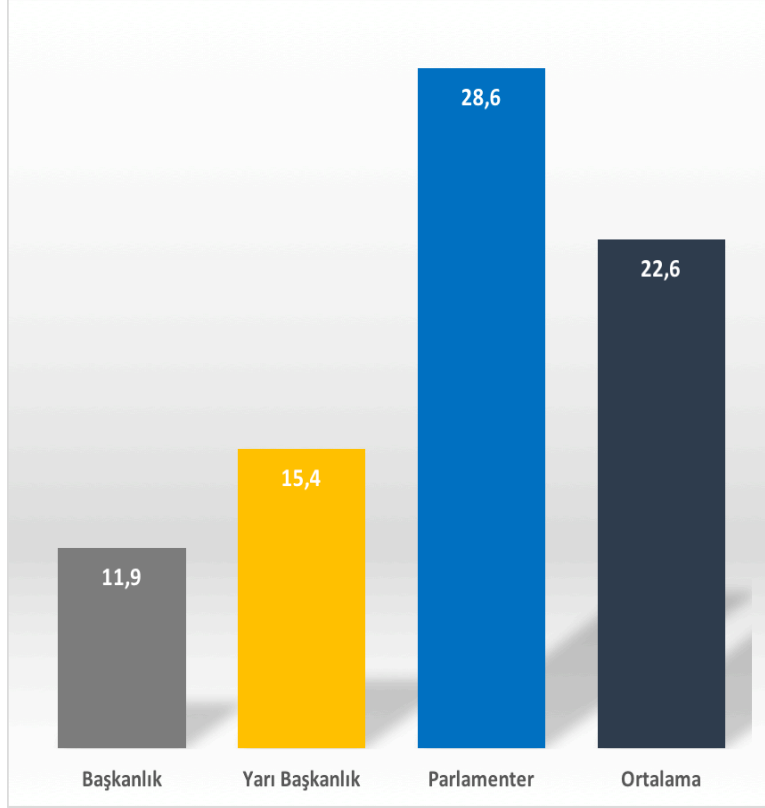
### **BAŞKANLIK REJİMLERİNDE SENDİKALAŞMA VE TOPLU SÖZLEŞME ORANLARI DAHA DÜŞÜK**

ILO ve OECD veri tabanlarından sendikalaşmaya ilişkin veri elde edilebilen 41 ülkeyi siyasal rejimlerine göre karşılaştırdık. ILO ve OECD verilerine göre parlamenter rejim ile yönetilen ülkeler sendikalaşma oranları açısından açık ara öndedir. Parlamenter rejime sahip ülkelerde ortalama sendikalaşma oranı yüzde 28,6 iken, başkanlık rejimlerine sahip ülkelerde bu oran yüzde 11,9'a gerilemektedir (Grafik 4). Parlamenter rejimlerde tartışmasız bir biçimde sendikalar daha güçlüdür.

Başkanlık rejimine sahip ülkelerde Arjantin ve Uruguay dışındaki ülkelerde oldukça düşük sendikalaşma oranlarına rastlanmaktadır. Başkanlık rejimlerinde görülen en düşük sendikalaşma oranı yüzde 1,1 ile Uganda ve yüzde 2,5 ile Guatemala'dır. Başkanlık rejimine sahip ülkelerde en yüksek sendikalaşma oranına sahip ülke yüzde 37,7 ile Arjantin'dir.

ILO ve OECD verilerine göre parlamenter rejime sahip ülkelerde ise en yüksek sendikalaşma oranları yüzde 86 ile İzlanda ve yüzde 69 ile Finlandiya'dır. Parlamenter rejimlerde en düşük sendikalaşma oranları yüzde 5,7 ile Estonya ve yüzde 6,3 ile Türkiye'ye ait.

**Grafik 4: Siyasal Rejimlere Göre Sendikalaşma Oranları (Yüzde)**

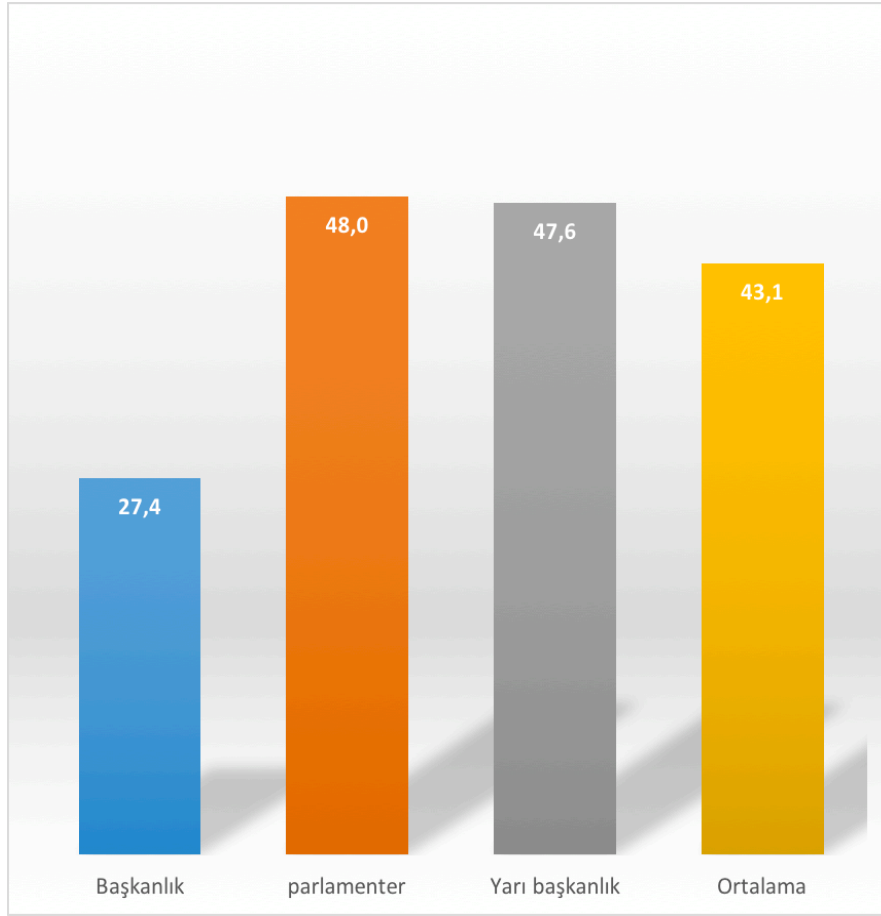


*Kaynak: ILO ve OECD veri tabanlarından yararlanılarak hazırlandı*

Sendikalaşma oranları yanında toplu iş sözleşmesi kapsamındaki çalışan oranı da önemli bir göstergedir. Çünkü bazı ülkelerde teşmil mekanizmaları yoluyla sendika üyesi olmayan işçiler de toplu iş sözleşmesinden yararlanabilmektedir.

Sendikalaşmada olduğu gibi toplu iş sözleşmesi kapsamı açısından da parlamenter rejimlere sahip ülkeler ciddi olarak öndedir. ILO veri tabanına göre 2012-2014 yıllarında veri elde edilebilen 56 ülkeyi siyasal rejimlerine göre değerlendirdik. Buna göre 56 ülkede toplu pazarlık kapsamı ortalaması yüzde 43,1'dir. Parlamenter rejimlere sahip ülkelerde toplu iş sözleşmelerinin kapsamı yüzde 48'e ulaşırken, başkanlık rejimlerine sahip ülkelerde toplu iş sözleşmesi kapsamı yüzde 27 civarında kalmaktadır. Böylece sendikalaşma oranlarına paralel biçimde başkanlık rejimine sahip ülkeler toplu iş sözleşmesi kapsamı açısından da oldukça düşük oranlara sahiptir (Grafik 5).



**Grafik 5: Siyasal Rejimlere Göre Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı (Yüzde)**

*Kaynak: ILO Veritabanı, 2016'dan yararlanarak hazırlandı*

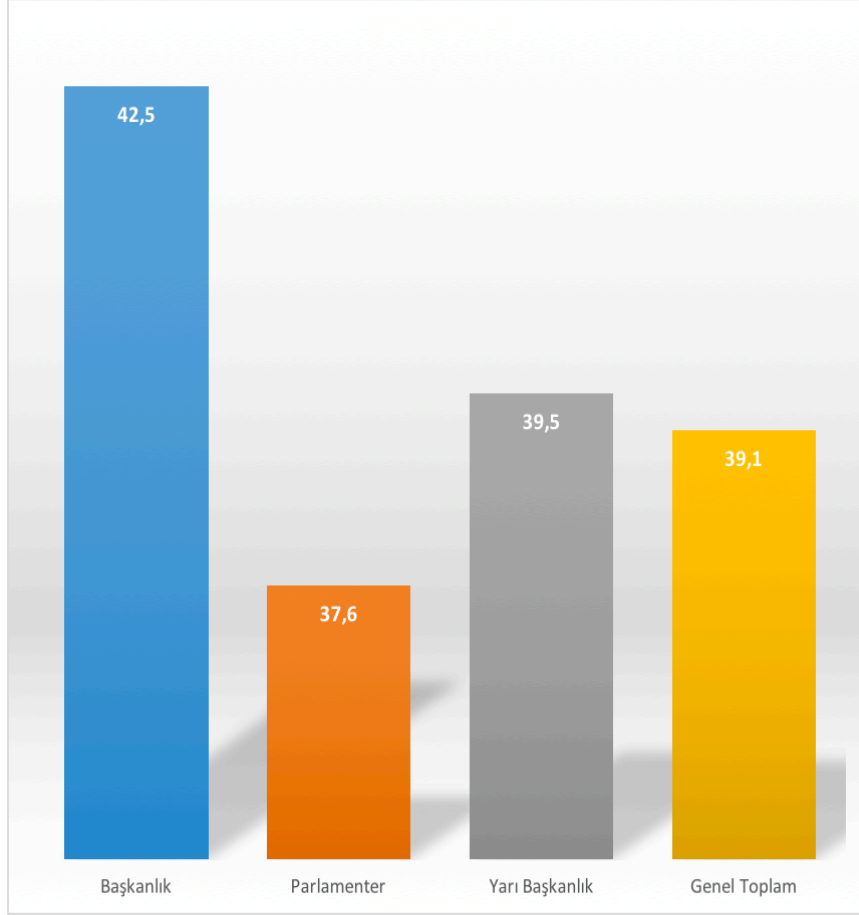
Parlamenter rejimlerde sendikalaşma oranı yanında toplu pazarlık kapsamındaki çalışan oranı da başkanlık ve yarı başkanlık rejimlerine göre daha yüksektir. Latin Amerika'daki kimi başkanlık rejimlerine sahip ülkeler (Arjantin ve Uruguay) ve yarı başkanlık rejimine sahip Fransa dışında bırakıldığında başkanlık rejimlerinin sendikalaşma ve toplu pazarlık oranları çok daha vahimhale gelmektedir.

### **BAŞKANLIKTA İŞÇİLER DAHA ÇOK ÇALIŞIYOR, DAHA ÇOK ÖLÜYOR!**

ILO veri tabanından haftalık çalışma süresi konusunda veri elde edilebilen 50 ülkenin haftalık çalışma sürelerini siyasal rejimlere göre analiz ettik. Parlamenter rejime sahip ülkeler başkanlık rejimine göre oldukça düşük çalışma sürelerine sahip. Bu 50 ülkede ortalama haftalık çalışma süresi 39,1 saattir. Parlamenter rejime sahip ülkelerde haftalık ortalama çalışma süresi 37,6 saat iken, başkanlık rejiminde haftalık çalışma süresi 42,5 saate yükselmektedir. Bir diğer ifadeyle başkanlık rejimine sahip ülkelerde haftalık çalışma süresi 5 saat daha fazladır.

Parlamentar rejimlerde haftalık çalışma süreleri 32-33 saate kadar düşmektedir (Grafik 6). Genellikle 40 saat ve altı çalışma sürelerine sahip parlamenter rejimlerde bu durumun tek istisnasını 47 saat ile Türkiye oluşturmaktadır.

**Grafik 6: Siyasal Rejimlere Göre Haftalık Çalışma Süreleri**

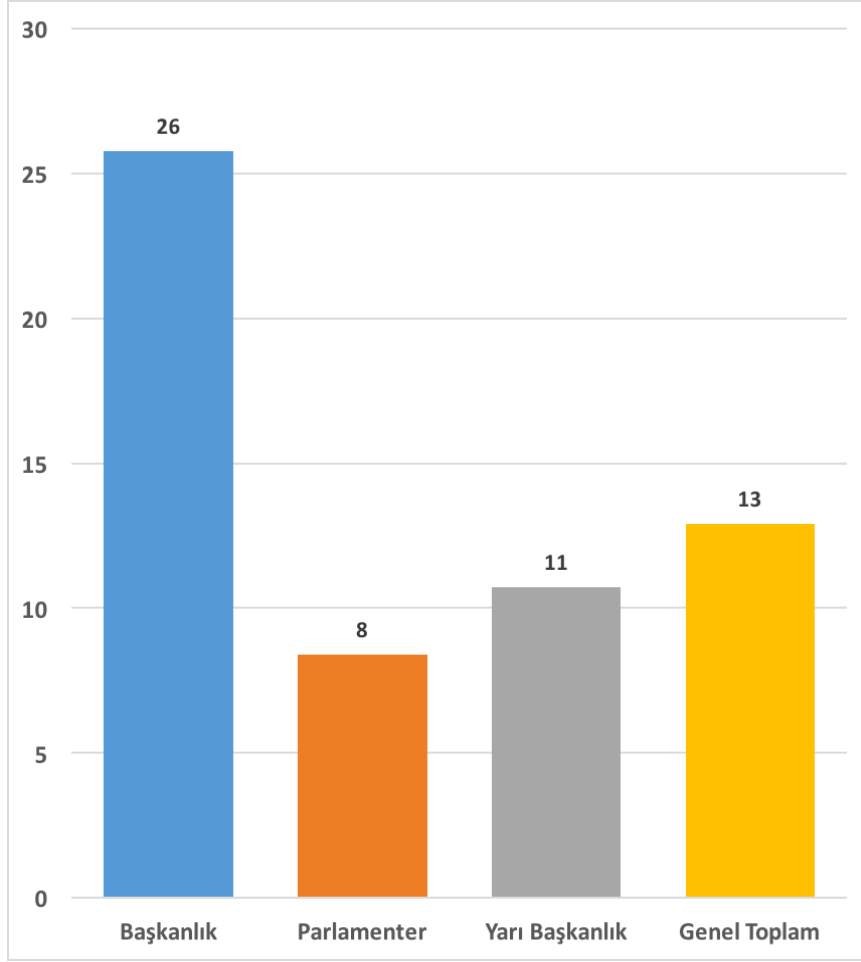


*Kaynak: ILO Veri TABaı 2016'dan yararlanılarak hazırlandı*

Haftada 48 saatten fazla çalışanların oranı açısından da başkanlık rejimi parlamenter rejim arasında önemli farklar bulunmaktadır. Başkanlık rejimine sahip ülkelerde çalışanların yüzde 26'sı haftada 48 saatten fazla çalışırken parlamenter rejimlere sahip ülkelerde bu oran yüzde 8'e düşmektedir (Grafik 7).

Böylece hem haftalık çalışma süreleri hem de haftada 48 saatten fazla çalışma ölçütü açısından başkanlık rejimi çalışanlar açısından daha olumsuz koşullara sahiptir. Çalışma sürelerine ilişkin iki veri de başkanlık rejiminde daha uzun ve yoğun çalışma süreleri olduğunu ortaya koymaktadır. Başkanlık rejimlerinde işçiler daha uzun süre çalıştırılmaktadır.

**Grafik 7: Siyasal Rejimlere Göre Haftada 48 Saatten Fazla Çalışanlar (Yüzde)**

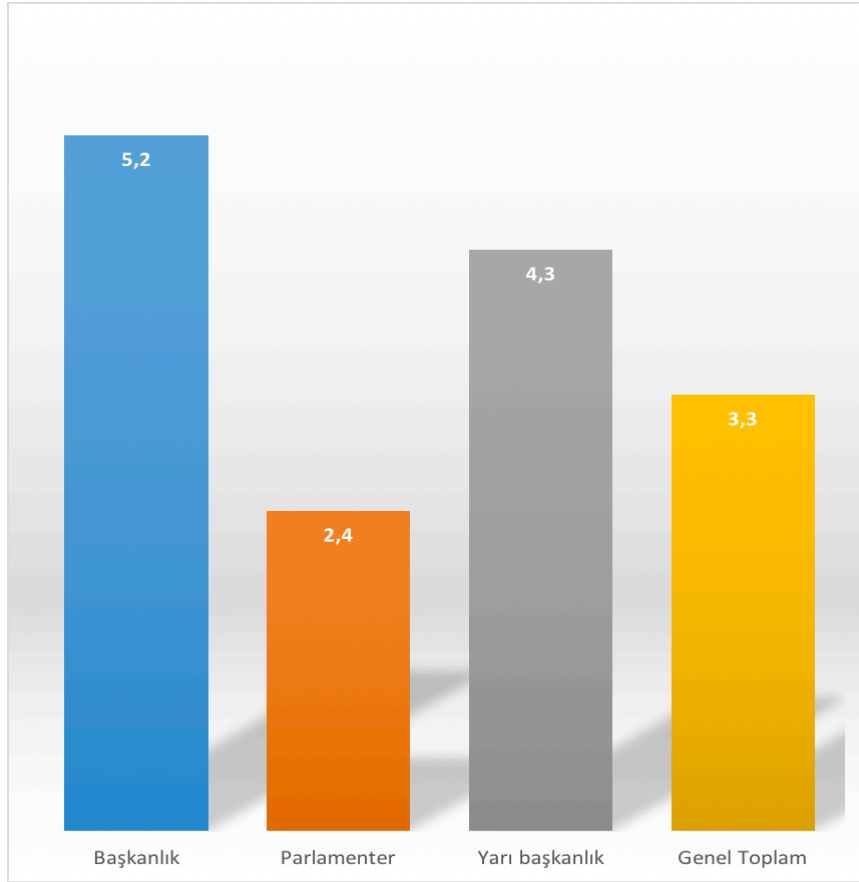


*Kaynak: ILO Veritabanı 2016'dan yararlanarak hazırlanmıştır*

**BAŞKANLIK REJİMLERİNDE İŞÇİ ÖLÜMLERİ DAHA YÜKSEK**

Başkanlık rejimi ile parlamenter rejimi ölümlü iş kazaları açısından karşılaştığımızda da büyük farklar görüyoruz. ILO veri tabanına göre 2014-2015 yıllarında ölümlü iş kazaları konusunda veri toplanabilen ülke sayısı 37'dir. Bu ülkeleri siyasal rejimlere göre tasnif ettiğimizde başkanlık rejimlerde ölümlü iş kazalarının çok daha yoğun olduğu görülmektedir.

ILO'nun 100.000 işçi başına ölümlü iş kazası istatistiklerine göre veri alınabilen 37 ülkenin ortalaması yüzde 3,3'tür. Başkanlık rejimine sahip ülkelerde 100.000 işçi başına 5,2 işçi ölürken parlamenter rejimlere sahip ülkelerde bu oran yüzde 2,4'tür (Grafik 8). Bu tablo başkanlık rejimlerinin işçiler için daha güvensiz olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

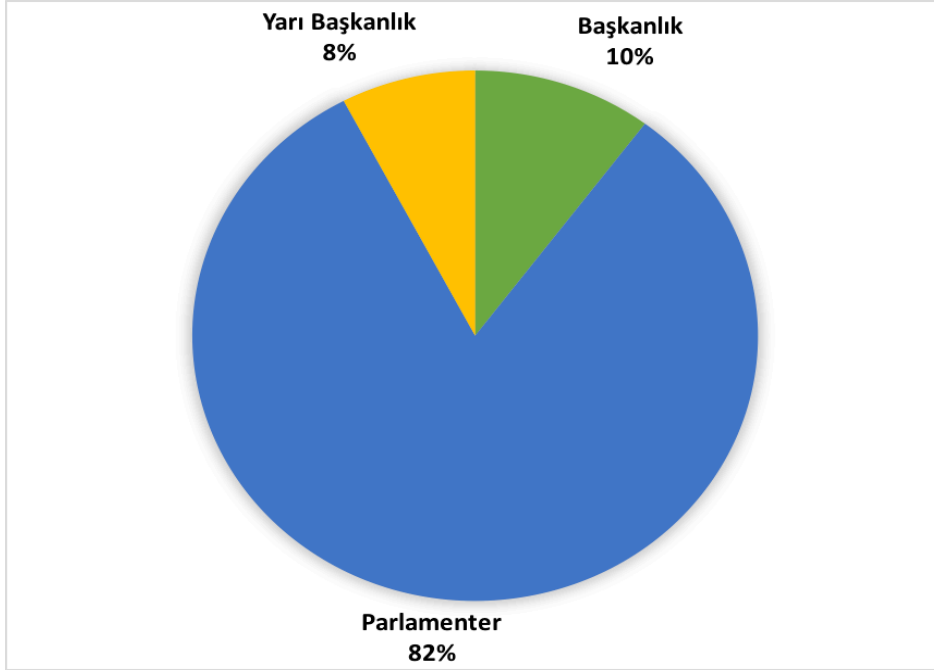
**Grafik 8: Siyasal Rejimlere Göre İş Cinayetleri Oranları****BAŞKANLIKTA İNSANİ GELİŞME ZAYIF**

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Endeksi bir dizi ölçüte göre ülkelerin insani gelişmişlik sıralamasını ortaya koyan bir araştırmadır. İnsani Gelişme Endeksi başkanlık rejimi açısından da oldukça çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır.

UNDP ülkeleri çok yüksek insani gelişme endeksi, yüksek insani gelişme endeksi, orta insani gelişme endeksi ve düşük insani gelişme endeksi olarak dört grupta ele almaktadır. Çok yüksek insani gelişme endeksine sahip 39 ülkenin 32'sinde parlamenter rejim geçerli iken, dördünde başkanlık, üçünde ise yarı başkanlık rejimi söz konusudur. Çok yüksek insani gelişmişlik grubunda yer alan ülkelerin yüzde 82'si parlamenter rejim ile yönetilmektedir (Grafik 9).

Çok yüksek insani gelişme endeksine sahip ülkeler arasında parlamenter rejimler ezici çoğunluğa sahipken, orta ve düşük insani gelişime sahip ülkelerde başkanlık rejimleri ciddi bir ağırlık oluşturuyor. Orta insani gelişmiş düzeyine sahip 27 ülkenin 18'inde başkanlık rejimi varken, 9'unda parlamenter sistem yürürlükte.

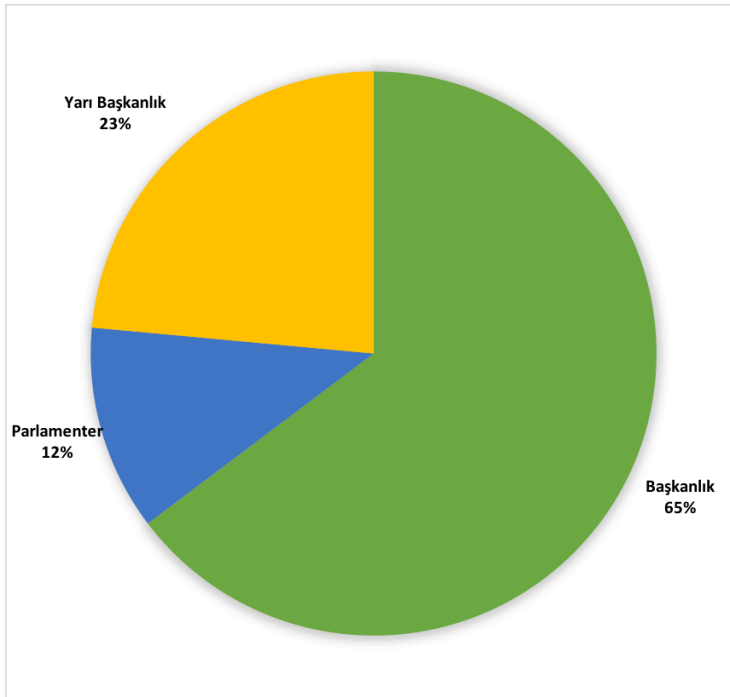
**Grafik 9: Siyasal Rejimlere Göre Çok Yüksek İnsani Gelişmeye Sahip Ülkelerin Oranı**



*Kaynak: UNDP HDI, 2015'den yararlanarak hazırlandı*

Düşük insani gelişme seviyesindeki 34 ülkenin 22'sinde başkanlık rejimi, 8'inde ise yarı başkanlık rejimi yürürlüktedir (Grafik 10). Düşük insani gelişme düzeyindeki 34 ülkenin sadece 4'ünde parlamenter rejim söz konusu.

**Grafik 10: Siyasal Rejimlere Göre Düşük İnsani Gelişmeye Sahip Ülkelerin Oranı**

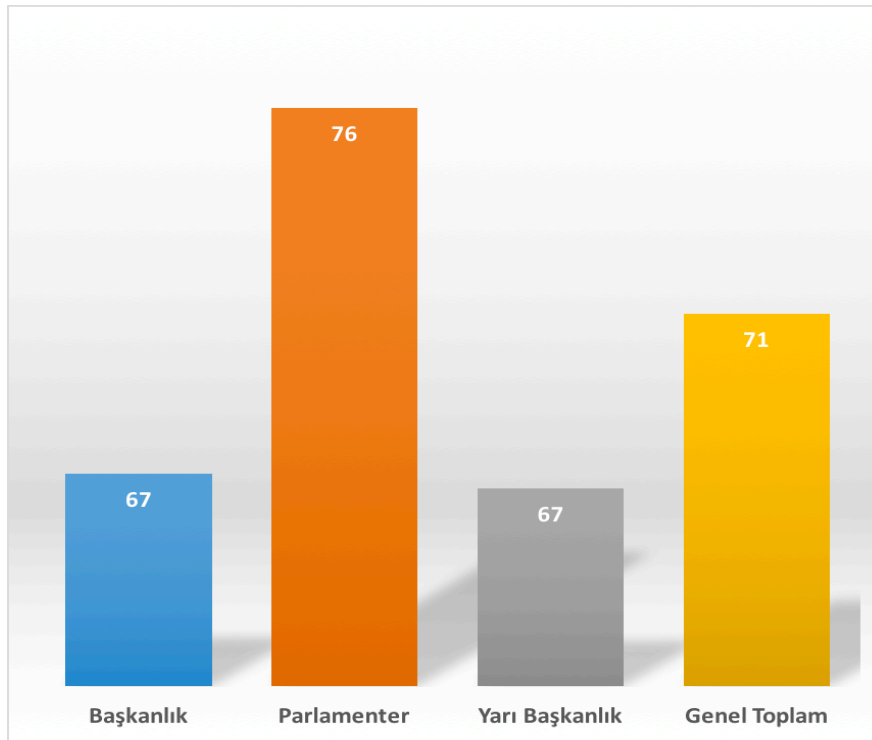


Düşük insani gelişime sahip ülkelerin yüzde 65'inde başkanlık, yüzde 23'ünde ise yarı başkanlık rejimi uygulanmaktadır. Düşük insani gelişim düzeyindeki ülkelerin sadece yüzde 12'si parlamenter yürürlüktedir.

### BAŞKANLIKTA ORTALAMA ÖMÜR DAHA KISA

UNDP İnsani Gelişme Endeksine göre doğuştan ortalama ömür beklentisi siyasal rejimlere göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Başkanlık ve yarı başkanlık rejimine sahip ülkelerde doğuştan ortalama ömür beklentisi 67 iken, parlamenter rejimlere sahip ülkelerde ortalama ömür beklentisi yüzde 76 olmaktadır (Grafik 11).

### Grafik 11: Siyasal Rejimlere Göre Doğuştan Ortalama Ömür Beklentisi



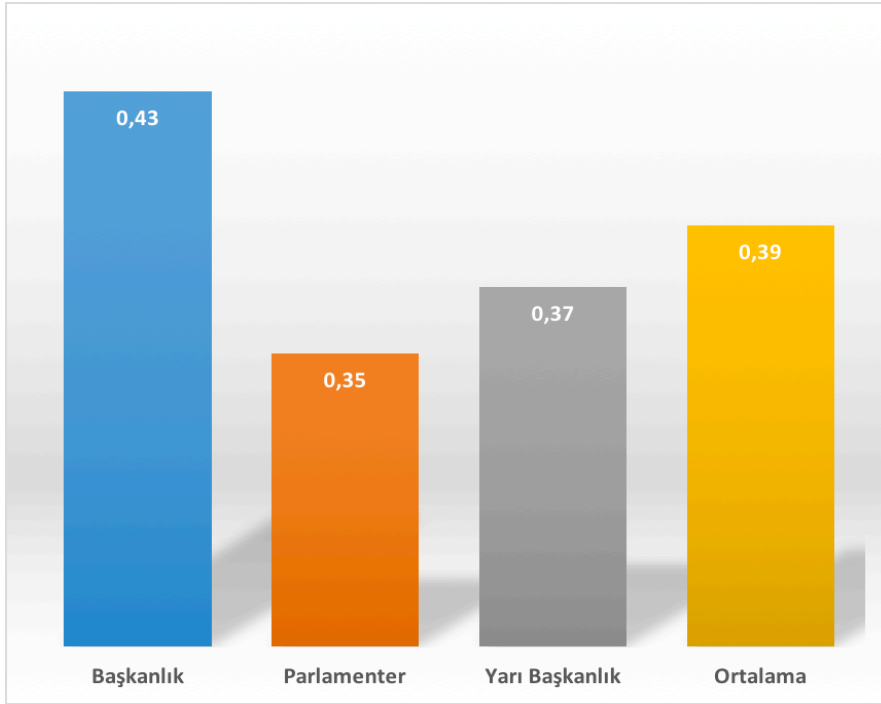
Kaynak: UNDP HDI 2015'ten yararlanarak hazırlanmıştır

### BAŞKANLIK REJİMİ DAHA EŞİTSİZ!

Parlamenter rejimlere sahip ülkelerin gelir dağılımı açısından daha iyi durumda olduğunu söylemek mümkün. Gelir eşitsizliği göstergelerinden biri olan Gini katsayısı açısından başkanlık rejimine sahip ülkeler daha kötü durumda.

Başkanlık rejimi ile yönetilen ülkelerde Gini katsayısı 0,43 ile yüksek bir düzeyde iken, Parlamenter rejimle yönetilen ülkelerde Gini katsayısı 0,35 seviyesine gerilemektedir (Grafik 12).

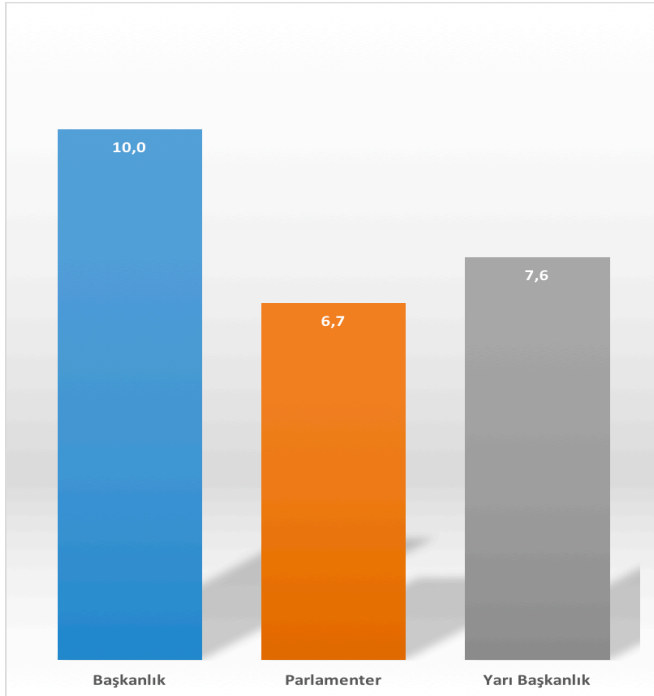
**Grafik 12: Siyasal Rejimlere Göre Gini Katsayısı**



*Kaynak: UNDP HDI, 2015'ten yararlanarak hazırlanmıştır*

Bir başka eşitsizlik göstergesi ise yüzde 20'lik dilimler arasındaki gelir eşitsizliğidir. Bu endeks nüfusun en yoksul yüzde 20'si ile en zengin yüzde 20'si arasında kaç kat fark olduğunu ölçmektedir.

**Grafik 13: Siyasal Rejimlere Göre Gelir Eşitsizliği**



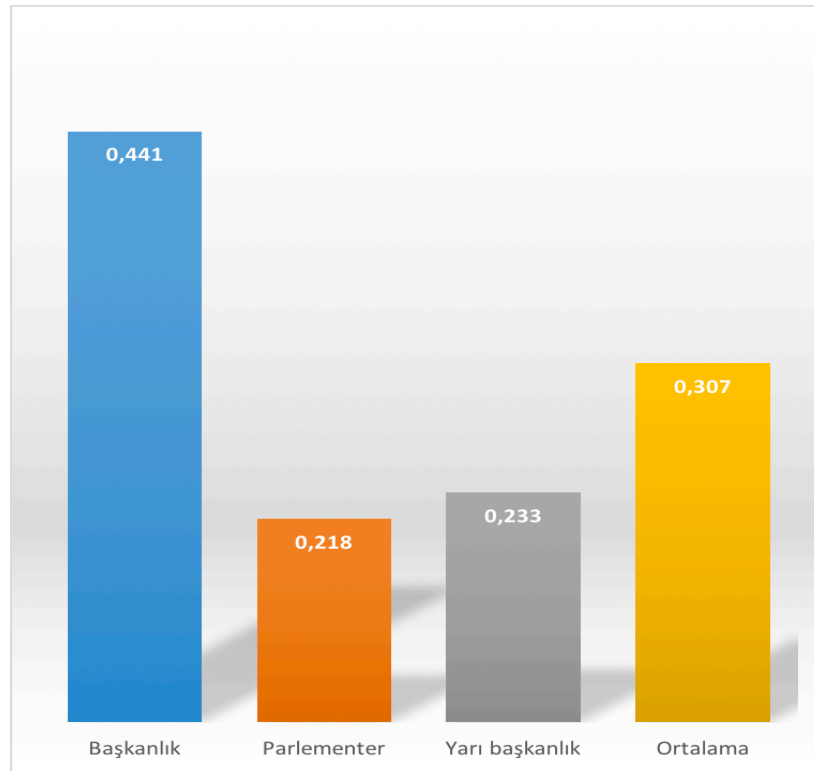
*Kaynak: UNDP HDI, 2015'ten yararlanarak hazırlanmıştır*

Başkanlık rejimine sahip ülkelerde en yoksul yüzde 20 ile en zengin yüzde 20 arasında 10 kat fark varken, parlamenter rejimlerde bu fark 6,7'ye gerilemektedir (Grafik 13). Gerek Gini katsayısı gerekse gelir dilimlerine eşitsizlik ölçütü benzer sonuçlar vermektedir. Başkanlık rejimleri daha büyük gelir eşitsizliği anlamına gelmektedir.

### BAŞKANLIK REJİMLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ DAHA YÜKSEK

UNDP İnsani Gelişme Endeksi diğer eşitsizlik türleri yanında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de ölçmektedir. UNDP ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ölçerken doğuma bağlı ölüm oranı, genç doğum kadın (15-19) doğum oranı, parlamento da kadın milletvekili sayısı, orta öğrenime sahip kadın nüfus ve kadınların işgücüne katılım oranını esas alarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini hesaplamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi 0'a yaklaştıkça eşitsizlik azalmakta 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır.

**Grafik 14: Siyasal Rejimlere Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği**



*Kaynak: UNDP HDI, 2015'ten yararlanarak hazırlanmıştır*

İnsani Gelişme Endeksinin önemli kategorilerinden biri cinsiyet eşitsizliğidir. Cinsiyet eşitsizliği açısından da siyasal rejimler arasında büyük fark söz konusudur. Parlamenter rejimlere sahip ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergesi 0,218 iken, başkanlık rejimlerinde 0,441'e yükselmektedir. Bir diğer ifadeyle başkanlık



rejimlerinde parlamenter rejimlere göre iki kat daha fazla toplumsal cinsiyet eşitsizliğine rastlanmaktadır (Grafik 14).

**SONUÇ: BU KADAR TESADÜF OLAMAZ!  
BAŞKANLIK İŞÇİYE ve İNSANİ GELİŞMEYE ZARARLIDIR!**

İşçi hakları, sendikal haklar ve insani gelişme açısından başkanlık ve parlamenter rejimleri karşılaştırdığımızda parlamenter rejimlerin açık bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Başkanlık rejimleri net bir biçimde işçi hakları, sendikal haklar ve insani gelişme açısından parlamenter rejimlerin gerisinde kalmaktadır.

Bu kadar tesadüf olamaz! Başkanlık rejiminde sendikal haklar daha çok ihlal edilirken, sendikalaşma oranları ve toplu pazarlık düzeyi çok daha düşük seyrederken, çalışma saatleri daha uzun ve işçi ölümleri daha yüksektir. Başkanlık rejimlerinde gelir eşitsizliği daha yüksek insani gelişme ise daha düşüktür. Bütün bunlar tesadüf olamaz.

Başkanlık rejimleri işçi haklarının, sosyal haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından dezavantajlıdır. Parlamenter rejimlerin çoğulcu, çok sesli karakteri, başta işçi sınıfı olmak üzere farklı toplumsal çıkarlara sahip sınıf ve kategorilerinin örgütlenmesini kolaylaştırmakta, seslerini duyurulmalarını ve haklarını savunmalarını kolaylaştırmaktadır.

Türkiye’de sendikal hakların ve işçi haklarının en geliştiği dönem parlamenter rejimin en güçlü olduğu 1960-80 dönemidir. Bu dönemde işçiler parlamento yoluyla da seslerini duyurabilmiş, etkili olabilmişlerdir.

Bir dizi eksik ve aksayan yanına rağmen parlamenter rejim, başkanlık sistemine göre daha demokratik ve işçi hakları açısından daha elverişli bir sistemdir.

Bu nedenle parlamenter sistem demokratikleştirilerek güçlendirilmelidir.

Başkanlık rejimi Türkiye’de işçi hakları ve sendikal hakların daha da kötüleşmesine yol açacaktır.

Ülkemizde parlamenter rejimde dahi ciddi sınırlamalar ve ihlallerle karşılaşan işçi hakları tek adama ve güçler birliğine dayalı başkanlık sisteminde çok daha ciddi ihlallerle yüz yüze gelecektir.

Dünya örnekleri bize başkanlık sisteminin işçi haklarına, sendikal haklara, insani gelişmeye zararlı olduğunu gösteriyor.

**İşçi hakları için, sendikal haklar için, insani gelişme için başkanlığa hayır!**

### Ek: Başkanlık, Yarı Başkanlık ve Parlamento Rejimlerine Göre Ülkeler Listesi

Ülke	Siyasi Rejim	Bölge	Ülke	Siyasi Rejim	Bölge
Gana	Başkanlık	Afrika	Güney Afrika	Parlamento rejim	Afrika
Mozambik	Başkanlık	Afrika	Botsvana	Parlamento rejim	Afrika
Namibya	Başkanlık	Afrika	Etiyopya	Parlamento rejim	Afrika
Togo	Başkanlık	Afrika	Fas	Parlamento rejim	Afrika
Angola	Başkanlık	Afrika	Lesotho	Parlamento rejim	Afrika
Burkina Faso	Başkanlık	Afrika	Mauritius	Parlamento rejim	Afrika
Çad	Başkanlık	Afrika	Tunus	Parlamento rejim	Afrika
Ekvator	Başkanlık	Afrika	Somali	Parlamento rejim	Afrika
Ruanda	Başkanlık	Afrika	Japonya	Parlamento rejim	Asya
Senegal	Başkanlık	Afrika	İsrail	Parlamento rejim	Asya
Tanzanya	Başkanlık	Afrika	Myanmar	Parlamento rejim	Asya
Uganda	Başkanlık	Afrika	Nepal	Parlamento rejim	Asya
Benin	Başkanlık	Afrika	Singapur	Parlamento rejim	Asya
Kamerun	Başkanlık	Afrika	Fiji	Parlamento rejim	Asya
Kenya	Başkanlık	Afrika	Lübnan	Parlamento rejim	Asya
Moritanya	Başkanlık	Afrika	Malezya	Parlamento rejim	Asya
Nijerya	Başkanlık	Afrika	Tayland	Parlamento rejim	Asya
Sierra Leone	Başkanlık	Afrika	Bangladeş	Parlamento rejim	Asya
Cezayir	Başkanlık	Afrika	Hindistan	Parlamento rejim	Asya
Mısır	Başkanlık	Afrika	Kamboçya	Parlamento rejim	Asya
Zambiya	Başkanlık	Afrika	Pakistan	Parlamento rejim	Asya
Zimbabve	Başkanlık	Afrika	Irak	Parlamento rejim	Asya
Burundi	Başkanlık	Afrika	Almanya	Parlamento rejim	Avrupa
Eritre	Başkanlık	Afrika	Avusturya	Parlamento rejim	Avrupa
Kuzey Sudan	Başkanlık	Afrika	Danimarka	Parlamento rejim	Avrupa
Orta Afrika	Başkanlık	Afrika	Estonya	Parlamento rejim	Avrupa
Sudan	Başkanlık	Afrika	Finlandiya	Parlamento rejim	Avrupa
Kazakistan	Başkanlık	Asya	Hollanda	Parlamento rejim	Avrupa
Sri Lanka	Başkanlık	Asya	İsveç	Parlamento rejim	Avrupa
Endonezya	Başkanlık	Asya	İtalya	Parlamento rejim	Avrupa
Filipinler	Başkanlık	Asya	İzlanda	Parlamento rejim	Avrupa
Hong Kong	Başkanlık	Asya	Norveç	Parlamento rejim	Avrupa
Güney Kore	Başkanlık	Asya	Slovakya	Parlamento rejim	Avrupa
Suriye	Başkanlık	Asya	Belçika	Parlamento rejim	Avrupa
Belarus	Başkanlık	Avrupa	Çekya	Parlamento rejim	Avrupa
ABD	Başkanlık	K. Amerika	İrlanda	Parlamento rejim	Avrupa
Uruguay	Başkanlık	L. Amerika	İsviçre	Parlamento rejim	Avrupa
Brezilya	Başkanlık	L. Amerika	Letonya	Parlamento rejim	Avrupa

Dominik	Başkanlık	L. Amerika	Moldova	Parlamenter rejim	Avrupa
Kosta Rika	Başkanlık	L. Amerika	Arnavutluk	Parlamenter rejim	Avrupa
Arjantin	Başkanlık	L. Amerika	Bosna Hersek	Parlamenter rejim	Avrupa
Bolivya	Başkanlık	L. Amerika	Bulgaristan	Parlamenter rejim	Avrupa
El Salvador	Başkanlık	L. Amerika	Hırvatistan	Parlamenter rejim	Avrupa
Peru	Başkanlık	L. Amerika	İngiltere	Parlamenter rejim	Avrupa
Şili	Başkanlık	L. Amerika	İspanya	Parlamenter rejim	Avrupa
Venezuela	Başkanlık	L. Amerika	Karadağ	Parlamenter rejim	Avrupa
Honduras	Başkanlık	L. Amerika	Macaristan	Parlamenter rejim	Avrupa
Meksika	Başkanlık	L. Amerika	Polonya	Parlamenter rejim	Avrupa
Panama	Başkanlık	L. Amerika	Sırbistan	Parlamenter rejim	Avrupa
Paraguay	Başkanlık	L. Amerika	Türkiye	Parlamenter rejim	Avrupa
Guatemala	Başkanlık	L. Amerika	Yunanistan	Parlamenter rejim	Avrupa
Kolombiya	Başkanlık	L. Amerika	Kanada	Parlamenter rejim	K. Amerika
Kongo	Yarı başkanlık	Afrika	Barbados	Parlamenter rejim	L. Amerika
Madagaskar	Yarı başkanlık	Afrika	Bahamalar	Parlamenter rejim	L. Amerika
Cibuti	Yarı başkanlık	Afrika	Belize	Parlamenter rejim	L. Amerika
Mali	Yarı başkanlık	Afrika	Jamaika	Parlamenter rejim	L. Amerika
Nijer	Yarı başkanlık	Afrika	Trinidad ve Tobago	Parlamenter rejim	L. Amerika
Gürcistan	Yarı başkanlık	Asya	Yeni Zelanda	Parlamenter rejim	Okyanusya
Tayvan	Yarı başkanlık	Asya	Avustralya	Parlamenter rejim	Okyanusya
Filistin	Yarı başkanlık	Asya			
Rusya	Yarı başkanlık	Avrasya			
Fransa	Yarı başkanlık	Avrupa			
Litvanya	Yarı başkanlık	Avrupa			
Portekiz	Yarı başkanlık	Avrupa			
Romanya	Yarı başkanlık	Avrupa			
Ukrayna	Yarı başkanlık	Avrupa			
Haiti	Yarı başkanlık	L. Amerika			

## KAYNAKÇA

UNDP, Human Development Report, 2015

<http://hdr.undp.org/en/2015-report>

ILO, İstatistik Veri Tabanı, 2016

<https://goo.gl/vLICny>

ITUC, Global Rights Index, 2016

<https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2016?lang=en>

The World Fact Book, 2016,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)

Dikilitaş Mahallesi Eren Sokak No: 4, Beşiktaş-İstanbul

Tel: (0212) 291 00 05 - 291 00 06 - 258 19 66 - 258 19 67

Faks: (0212) 240 42 09 GSM: 0533 276 47 23 Web: [disk.org.tr](http://disk.org.tr) Eposta: [disk@disk.org.tr](mailto:disk@disk.org.tr)